

Ο χώρος της ορθόδοξου αγωγής

Πολιτισμός / Αγωγή των Νέων

Ν. Γρηγοριάδης

1. Η ορθόδοξη εκκλησιαστική Παράδοση.

Η πραγματικότητα της Παραδόσεως είναι ο πρωταρχικός χώρος, όπου η Ορθοδοξία μπορεί να συναντηθεί με κάθε είδος και μορφή αγωγής. Και τούτο επειδή δεν μας είναι επιτρεπτό να μιλάμε και να ασχολούμεθα με την αγωγή, αν από την πρώτη στιγμή δεν ασχοληθούμε και δεν ερευνήσουμε το χώρο, απ' όπου ξεπηδούν και προέρχονται τα διάφορα μορφωτικά αγαθά, που παραδίδονται στον παιδαγωγούμενο.

Είναι γεγονός, πως η αγωγή χρησιμοποιεί τη διαδικασία της παραδόσεως για να

προσφέρει στο μορφούμενο το πνευματικό περιεχόμενο και τις διάφορες μορφές από τα μορφωτικά αγαθά, που ίσχυσαν ως παραδεκτά στη χρονική διάσταση του παρελθόντος. Η λειτουργία αυτή θα βοηθήσει τον παιδαγωγούμενο να αυξηθεί και να ωριμάσει σ' ολόκληρη τη θεώρησή του ως ψυχοσωματική ολότητα, αφού φυσικά αποδεχθεί τα όσα του προσφέρονται με την αντίστοιχη δική του ενσωμάτωση και ένταξη στον πνευματικό κόσμο της παραδόσεως.

Έχουμε λοιπόν δύο σημεία, που συνιστούν την όλη λειτουργία της παραδόσεως στην αγωγή. Το ένα είναι η μετάδοση των μορφωτικών περιεχομένων και το άλλο είναι η προσωπική συνάντηση του παραδίδοντος (παιδαγωγός) με τον παραλάμβανοντα (παιδαγωγούμενος). Η αρμονική σύζευξη των δυο αυτών σημείων μας δίνει την ορθή και δυναμική λειτουργία της παραδόσεως. Κάθε δυσαρμονία ανάμεσά τους συγκλονίζει και διαστρέφει ολόκληρο το οικοδόμημα της αγωγής, Στην περίπτωση, που η παράδοση γίνεται μια λειτουργία υπερπροσωπική ή το πιο συνηθισμένο απρόσωπη, όταν δηλαδή εργάζεται ξέχωρα από την προσωπική υπόσταση του παιδαγωγούμενου, τότε αργά ή γρήγορα θα καταλήξει σε μια μηχανική μονάχα μετάδοση ενός κλειστού συστήματος από αφηρημένα θεωρητικά μορφωτικά αγαθά. Στη συνέχεια θα αγωνίζεται για την υπεράσπιση και κατίσχυσή της με το επιχείρημα, πως η μοναδική ασφάλεια και βεβαιότητα του ανθρώπου αποκαλύπτεται από τη στιγμή, που θα ενταχθεί στο συστηματικό αυτοματισμό της παραδόσεως. Έτσι εξηγείται, κάπως, γιατί η αγωγή βρίσκεται πάντοτε στο στρατόπεδο της συντηρήσεως, της παραδοσιάρχιας και αντιμετωπίζει τις περισσότερες φορές μ' ένα αδιάλλακτο αρνητισμό κάθε τι το καινούργιο, που είναι έτοιμο να εισχωρήσει στο χώρο της.

Ο φόβος αυτός οφείλεται βασικά στο ότι η αγωγή δεν έχει ακόμα ανακαλύψει τη δημιουργικότητα, δυναμικότητα και αξία των ανθρωπίνων προσώπων που παιδαγωγεί και ακόμα στο γεγονός πως υποκύπτει στον πειρασμό του ιμπεριαλισμού και αγωνίζεται να επιβάλει την πνευματική κυριαρχία των ποικίλων μορφωτικών αγαθών ξέχωρα από κάθε προκοπή και αύξηση των παιδαγωγουμένων. Σε μια τέτοια διαγωγή της παιδαγωγικής και διδακτικής παραδόσεως πρέπει να υπογραμμίσουμε, πως και τα πιο πνευματικά μορφωτικά αγαθά χάνουν την αξία τους και αντί να ωφελήσουν με τον τρόπο που επιβάλλονται βλάπτουν και καταστρέφουν ανεπανόρθωτα. Η αγωγή που ξεχνάει ή αρνιέται, πως η αξία των αγαθών βρίσκεται αποκλειστικά και μόνο στο φορέα τους, δηλαδή στα ανθρώπινα πρόσωπα, έχει κιόλας εμπλακεί σε μια φοβερή κρίση, που τα αποτελέσματά της είναι και γι' αυτήν απογοητευτικά και για τον άνθρωπο καταστρεπτικά.

Τελικά γινόμαστε μάρτυρες μιας φοβερής αντιδικίας ανάμεσα στα ποικίλα

«παιδαγωγικά συστήματα» και στους παιδαγωγούμενους γενικά και ιδιαίτερα στους νέους ανθρώπους. Η αγωγή, που καταντάει να γίνει ένα από τα πολλά μηχανιστικά συστήματα, ισχυρίζεται, πως ολόκληρη η αλήθεια είναι με το μέρος της και πως πρέπει να την επιβάλει, έστω και αναγκαστικά, για το καλό τάχα των νέων ανθρώπων, που ιδιαίτερα σήμερα διακρίνονται για την αδιαφορία τους, για το μηδενισμό τους, για την καταστρεπτική και καταλυτική τους μανία. Έτσι τα μορφωτικά αγαθά, που παραδίδονται με τέτοιο τρόπο χάνουν τη ζωτική τους δύναμη μέσα στο χώρο της σκοπιμότητας και αντί να ανυψώσουν και να καλλιεργήσουν τις ανθρώπινες υπάρξεις, τις οδηγούν στον κρημνό μιας μόνιμης αντιδράσεως, στο χάος ενός αδιάκοπου ξεριζώματος, στο φαύλο κύκλο μιας συνεχούς διαμαρτυρίας, που αντί να μας αποκαλύψει τις καταχωμένες προσωπικές αξίες, μας τις απομακρύνει όλο και πιο πολύ από την περιοχή του ανθρώπινου προσώπου και τις οδηγεί στην πιο μακρινή Ανατολή για να βυθισθούν τελικά στο βασίλειο των απρόσωπων πνευμάτων, Δεν είναι βέβαια τυχαίο το γεγονός, πως η παγκοσμία ανησυχία των νέων ανθρώπων με τα διάφορα κινήματα των χίπηδων, των οπαδών της μαύρης μαγείας του σατανά, των μαζοποιημένων ομάδων κ.ά. απευθύνεται στις κατεστημένες πια παιδαγωγικές ιδεολογίες και συστήματα για να εκφράσει την αντίδραση και την αποδοκιμασία της και η ίδια αυτή ανησυχία κατευθύνεται προς τους χώρους του πρωτογονισμού ή της τελετουργικής ανθρωποθυσίας ή της ξεχασμένης κάπως ανθρωποφαγίας ή της αναζητήσεως του «προσώπου Νιρβάνα» στη φιλοσοφική και ασκητική θεώρηση των Γιόγκι,

Όλη «αυτή η κρίση στη σύγχρονη αγωγή μας προσκαλεί σε μιαν επαναθεώρηση και επανατοποθέτηση της πραγματικότητας της παραδόσεως, ως βασικού και ουσιαστικού παιδαγωγικού στοιχείου.

Και εδώ ακριβώς η δοκιμαζόμενη σύγχρονη αγωγή χρειάζεται τη συνδρομή και βοήθεια της Ορθοδοξίας. Η αποκάλυψη της πραγματικότητας, που λέγεται ορθόδοξη εκκλησιαστική Παράδοση, μπορεί πραγματικά να βοηθήσει όχι μονάχα στη ριζική θεραπεία του φαινομένου της διδακτικής παραδόσεως, αλλά και στο να περισώσει ολόκληρη την αγωγή από τη στιγμή που θα την προσλάβει στην καθολική της περιοχή και θα την προσαγάγει στο βασίλειο της Χάριτος και της εν Χριστώ ζωοποίησεως και μεταμορφώσεως.

Η Εκκλησία προσφέρει με την παράδοσή της στους ανθρώπους την καθολική Αλήθεια, που ελευθερώνει και σώζει την ανθρώπινη ύπαρξη. Η Αλήθεια της Εκκλησίας αποκαλύπτεται πάντοτε ως Ενυπόστατη, είναι δηλαδή ο ίδιος ο Ιησούς Χριστός (βλ. Ιω. α' 17). Προσφέρεται δε με μια κίνηση «παραλαβής» και «παραδόσεως» («παρέδωκα. . . ο και παρέλαβον, ότι Χριστός απέθανεν,.. ότι ετάφη και ότι εγήγερται...» Α' Κορ. ιε' 3-4). Έτσι η εν Χριστώ μάθηση συνδέεται

αναπόσπαστα με την «παραλαβή», που προϋποθέτει την «παράδοση», με την «ακοή» (ακρόαση), που είναι η απαρχή της αποδοχής (υπό-ακοή = υπακοή) και με την κοινωνία του προσώπου, που παραδίδει ή παραδίδεται (αλήθεια ενυπόστατη). «Ἄ και ἐμάθετε και παρελάβετε και ηκούσατε και εἶδετε ἐν ἐμοί » (Φιλ. δ' 9). Συνέπεια αυτής της ζωντανής διαδικασίας είναι: «όσοι δεν παραλαμβάνουν την Αλήθεια είναι ανήμποροι να τη γνωρίσουν. Όσοι την παραλαμβάνουν παίρνουν την εξουσία να γίνουν παιδιά του Θεού». Ο κόσμος «αυτόν (το Χριστό) ουκ ἔγνω», διότι ενώ «εις τα ἴδια ἦλθον, οἱ ἴδιοι αὐτόν οὐ παρέλαβον», «Ὅσοι δε ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι. . .» (Ιω. α' 10-12).

Η παράδοση λοιπόν του Χριστού στους πιστούς αποτελεί την αφετηρία, αλλά και την αποκορύφωση στην παιδαγωγική και διδακτική συνάντηση της Εκκλησίας με τους ανθρώπους. Η παράδοση δε του Χριστού δεν γίνεται με τη μετάδοση ορισμένων γνώσεων ή συστηματικών εννοιών, αλλά με την αποκάλυψη, τη φανέρωση, την παρουσία του Χριστού ανάμεσα στη «σύναξη», στην «εκκλησία» των παιδιών του Θεού, που είχαν πρωτίτερα διασκορπιστεί από την αμαρτία και είναι τώρα ενωμένα στη Σάρκα και στο Αίμα του Κυρίου. Γι' αυτό η Εκκλησία, ως Σώμα του Χριστού, γίνεται παράδοση από τη στιγμή που παραδίδει «ο και παρέλαβεν», ότι δηλαδή «ο Κύριος Ιησούς ἐν τῇ νυκτὶ ἣ

παρεδίδοτο ἔλαβεν ἄρτον και ευχαριστήσας ἔκλασε και εἶπε· τούτο μού ἐστιν το σῶμα το υπέρ υμῶν· τούτο ποιείτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν...» {Α' Κορ. ια' 24-26}.

Στη θεία Ευχαριστία λοιπόν η Εκκλησία παραδίδει τη μορφωτική της Αλήθεια, που είναι ο Χριστός. Η παρουσία Του ενώνει την ανθρώπινη φύση στο Πρόσωπό Του, μεταμορφώνει δε και αλλοιώνει τους χρονικούς περιορισμούς του ανθρώπου, που

τελικά καταξιώνεται μέσα στην εκκλησιαστική λατρεία να ζει σ' ένα αιώνιο παρόν, όπου τα πάντα ενωμένα με το Χριστό αναφέρονται αδιάκοπα στο Θεό-Πατέρα. Αυτή η καινοτομία στην ανθρώπινη φύση και το χρόνο μας προσφέρει την παιδαγωγική πραγματικότητα της παραδόσεως, όπου μας αποκαλύπτονται τα εξής βασικά σημεία, που με την απαραίτητη παρουσία τους μας δείχνουν από τη μια μεριά τη γνησιότητα, ζωτικότητα και δυναμικότητα της ορθοδόξου παραδόσεως και από την άλλη τον τρόπο, που μπορεί να τροφοδοτηθεί κάθε μορφή αγωγής και να υπερπηδηθεί κάθε εμπλοκή και κρίση, που παρουσιάζεται στην προσφορά του έργου της.

α) Η αποκάλυψη της αληθινής φύσεως του ανθρώπου. Ο άνθρωπος προσκαλείται να αναγνωρίσει στο Χριστό την ανθρώπινη φύση στην πραγματική της όμως αποκατάσταση, που είναι όχι μονάχα η καθολική της ενότητα, αλλά και η αδιάσπαστη ένωσή της με το Θεό. Η θεανθρώπινη φύση του Κυρίου είναι η μοναδική ιστορική πραγματικότητα, όπου ο άνθρωπος καλείται να ενσωματωθεί. Έδώ πλέον αποκαλύπτεται στον ύψιστο βαθμό η παιδαγωγική αξία της ορθοδόξου Παραδόσεως, που μέσα σ' αυτήν ο παιδαγωγούμενος ανακαλύπτει την αρχική του υπόσταση και τον τελικό προορισμό του. Σε τούτο το σημείο πρέπει να διαφωτιστεί κάθε μορφή αγωγής, για να γίνει αντιληπτό, πως η ανάπτυξη του ανθρώπου με την παράδοση των ποικίλων μορφωτικών αγαθών δεν ωφελεί σε τίποτα αν γίνεται μ' ένα συνεχή τεμαχισμό του ανθρωπίνου γένους (αμαρτία).

β) Η αποκάλυψη της πραγματικότητας του ανθρωπίνου προσώπου. Η αξία του ανθρωπίνου προσώπου βρίσκεται στο ότι ο άνθρωπος με τη δημιουργία του κλήθηκε από το Θεό να συμμετάσχει στην προσωπική ζωή της Αγίας Τριάδος, που μας την αποκάλυψε ο Χριστός στην «κένωση», όπου με τη θεία Σάρκωσή Του «έλαβε μορφήν δούλου». Ο μοναδικός τρόπος, όπου αποκαλύπτεται το πρόσωπο, είναι το ότι αρνιέται να υπάρχει μονάχα για τον εαυτό του. Η αδιάκοπη προσφορά και θυσία μας δείχνουν το απύθμενο βάθος της προσωπικής μας υπάρξεως και την αναντικατάστατη αξία του, που δεν μπορεί να εξαγοραστεί με τίποτα απολύτως. Σε τούτο το σημείο πρέπει να κριθεί κάθε μορφή αγωγής. Αν αντέξει, θα πει πως έχει θεμελιωθεί στην αληθινή πραγματικότητα του προσώπου. Αν όμως όχι, τότε θα σπεύσει να αντικαταστήσει το χάσιμο ή την αντιστροφή της προσωπικής αξίας με την ατομική θεώρηση του ανθρώπου, που ξεκινά από τον αυτονομικό του εγωκεντρισμό και καταλήγει στο πνευματικό χάος του αναρχισμού ή με τη μαζοποίησή του, που μηχανοποιεί και υπνωτίζει την ανθρώπινη ύπαρξη για να κάνει εύκολη την επικράτηση της ολοκληρωτικής ιδεολογίας μέσα σε μια αυτόματα και σιδερένια πειθαρχία. Και στις δυο περιπτώσεις έχουμε την κοινή άρνηση της δυνατότητας, που έχει ο άνθρωπος να υψωθεί στην περιοχή του προσώπου και να παιδαγωγηθεί πραγματικά και αληθινά.

γ) Η αποκάλυψη της Ενυπόστατης Αλήθειας. Η Εκκλησία αναγνωρίζει την καθολική Αλήθεια μονάχα στο Πρόσωπο του ;Ι η σ ο ύ Χριστού. Κάθε διαχωρισμός στις δυο αυτές πραγματικότητες αποβαίνει ολέθρια. Η Αλήθεια είναι η συμμετοχή μας στη ζωή και όχι η έρευνα για την ανακάλυψη ορισμένων αφηρημένων και σχηματοποιημένων ιδεών. Η βίωση αυτής της πραγματικότητας μάς οδηγεί στην ανακάλυψη και συνειδητοποίηση της αλήθειας και όχι το αντίστροφο. Δεν μπορούμε, δηλαδή, με βάση ορισμένες ωραία συστηματοποιημένες και τακτοποιημένες ιδέες να προχωρήσουμε στην ανακάλυψη της αλήθειας. Αυτό που κατορθώνουμε όμως τις περισσότερες φορές είναι να προβάλλουμε τις ιδέες μας στην πραγματικότητα, να την ερμηνεύσουμε κατά τρόπο διαφορετικό και να νομίζουμε, πως γνωρίσαμε την αλήθεια.

Είναι όμως παραδεκτό, πως η αλήθεια δεν γνωρίζεται, αλλά αποκαλύπτεται σε μια προσωπική συνάντηση, που πραγματοποιείται ανάμεσα σε δυο τουλάχιστον πρόσωπα. Γι' αυτό και η Εκκλησία συναντά την καθολική Αλήθεια στο Πρόσωπο του Ιησού Χριστού. Κάθε άλλη κατεύθυνση θα μας οδηγήσει αναπόφευκτα στη σύμψηξη των λεγομένων ιδεολογικών συστημάτων, που θα αποβλέπουν στην επικράτησή τους με οποιοδήποτε μέσο, Δεν είναι η επιβολή των ιδεών εκείνη, που μπορεί να δημιουργήσει τη δυναμικότητα και ζωντάνια στον άνθρωπο. Αντίθετα κάθε προσωπική δέσμευση του ανθρώπου στο όνομα της οποιασδήποτε

παιδαγωγικής ιδέας ή ιδανικού θα προκαλέσει εσωτερική και εξωτερική αντίδραση με φοβερά και καταστρεπτικά αποτελέσματα. Κάθε μορφή αγωγής πρέπει να ανακαλύψει —και σ' αυτό μπορεί να βοηθηθεί από την ορθόδοξη μαρτυρία— πως η αλήθεια αποκαλύπτεται και παραδίδεται μονάχα στην περιοχή της προσωπικής σχέσεως και κοινωνίας. Χωρίς αυτή την αναγνώριση κάθε μορφωτικό αγαθό χάνει την αξία του και έτσι η παιδαγωγία καταλήγει σε αναγκαστική τιθάσευση (Dressur), οπότε και διαπιστώνεται η ολοκληρωτική χρεοκοπία της.

δ) Η αρμονική σύζευξη της συντηρήσεως και της προσαρμογής. Και η Εκκλησία αντιμετωπίζει το πρόβλημα του «συντηρητισμού» και του «φιλελευθερισμού». Στην ουσία όμως πρόκειται για ένα ψευδοπρόβλημα, γιατί και οι δύο αντίθετες παρατάξεις αρνούνται και απορρίπτουν την ίδια πραγματικότητα. Η «θρησκευτική συντήρηση» αντιμετωπίζει μ' ένα ακατανόητο αρνητισμό τον κόσμο της αποστασίας και της πονηρίας και κλείνεται σ' ένα στεγανό θάλαμο για να συντηρήσει ό,τι μας παρέδωσε η Εκκλησία. Και ο φιλελευθερισμός παραδέχεται τον κόσμο, όπως παρουσιάζεται, χωρίς συζήτηση και αμφισβήτηση. Σε τούτη την πραγματικότητα του κόσμου πρέπει να προσαρμοστεί η Εκκλησία, διακηρύσσει ο φιλελευθερισμός, αν θέλει φυσικά να ζήσει. Και οι δυο παρατάξεις όμως αρνούνται τη δύναμη, που έχει η Εκκλησία να μεταμορφώνει τα πάντα, επομένως και τον κόσμο, και έτσι να συνεχίζει το σωτήριο έργο του Χριστού επί της γης.

Τα ίδιο συμβαίνει και στην αγωγή, αλλά με μια βασική διαφορά: εδώ έχουμε μονάχα αδιέξοδο, καμιά ελπίδα για το άνοιγμα του φαύλου κύκλου. Στις συνηθέστερες μορφές αγωγής διαπιστώνουμε μια σκληρή και αυστηρή στάση απέναντι στον κόσμο και σε κάθε τι το καινούργιο. Αυτός ο αρνητισμός δεν είναι μια *a posteriori* συμπεριφορά της αγωγής, που σημαίνει πως απορρίπτει τα αρνητικά αποτελέσματα της διαγωγής του ανθρώπου. Πολύ περισσότερο είναι μια μόνιμη *a priori* στάση, που εκφράζει τη δυσπιστία, την έλλειψη εμπιστοσύνης, την υποτίμηση στην αξία των ανθρωπίνων εκείνων προσώπων, που αρνούνται με τον τρόπο τους να διαμορφωθούν από τα διάφορα παιδαγωγικά συστήματα. Η μόνη λύση για να σταθεί ένα τέτοιο σύστημα είναι: η αξιολογική απόρριψη σε κάθε τι, που προέρχεται από τον κόσμο και η επικράτησή του σ' ένα χώρο δεσποτείας και κυριαρχίας, που θα αποσκοπεί στη συμμόρφωση του ανθρώπου έστω και κατά τρόπο τεχνητό, επιφανειακό και υποκριτικό.

Σε τούτη τη στάση της αγωγής η Ορθοδοξία καταθέτει τη μαρτυρία της: αρνείται τον αρνητισμό της και απορρίπτει την από μέρους της απόρριψη της πραγματικότητας του κόσμου. Η Ορθοδοξία αποδέχεται και προσλαμβάνει ολόκληρο τον κόσμο, ως δημιουργία του Θεού, τον «αναφέρει» με τη λατρεία της στον Τριαδικά Θεό για να μη μείνει στο χώρο της φθοράς και του θανάτου, αλλά

για να γίνει εκείνο, που πραγματικά μπορεί να γίνει εν Χριστώ Ιησού. Η ορθόδοξη αγωγή βλέπει τον κόσμο και τον άνθρωπο μέσα από τη δυνατότητα, που έχουν να ζωοποιηθούν, να μεταμορφωθούν και να ανακαινισθούν με το μυστήριο του Χριστού. Η πραγματικότητα του ανθρώπου είναι ένα αδιάκοπα πορευμένο μέσα στο χρόνο «συνεχές» (continuum) και δεν μπορούμε χωρίς εκτροπή να την ξεχωρίσουμε από τις διάφορες χρονικές στιγμές της, ούτε πολύ περισσότερο να προβάλλουμε την εικόνα της μιας στιγμής πάνω στις άλλες. Όταν ένας άνθρωπος (εδώ π.χ. ο παιδαγωγούμενος) μας παρουσιάζει σε ορισμένη χρονική στιγμή μια αρνητική ή θετική διαγωγή, αυτό δεν είναι δείγμα, πως στη συνέχεια του χρόνου η διαγωγή του θα παραμείνει η ίδια. Με τούτο το ορθόδοξο όραμα, που είναι διαποτισμένο από την πίστη και την αισιοδοξία της Αναστάσεως του Χριστού, είναι δυνατόν να υπερπηδηθεί το δίλημμα αρνητισμός ή προσαρμογή, που αντιμετωπίζει και σήμερα η αγωγή στο έργο της.

2. Η ορθόδοξη καθολική Αλήθεια.

Η πραγματικότητα της καθολικής Αλήθειας, που μας αποκαλύπτεται στον Ιησού Χριστό, δεν αποτελεί ένα ορισμένο κλειστό σύστημα από διάφορες σπουδαίες ιδέες, όπου καλείται ο άνθρωπος να τις γνωρίσει με τη βοήθεια των δικών του γνωστικών ικανοτήτων και κατηγοριών. Κάτι τέτοιο θα σήμαινε όχι μονάχα τον τεμαχισμό, μα και τη νέκρωση της Αλήθειας. Η Αλήθεια ως η μοναδική πραγματικότητα και ζωή μας προσφέρεται, όπως τονίστηκε και στις προηγούμενες σκέψεις, σ' ένα Πρόσωπο, που με την παρουσία Του μας χαρίζει την ανακεφαλαίωση ολόκληρης της ανθρώπινης φύσεως και του όλου έργου της δημιουργίας. Όταν ο Χριστός μας καλεί να οικειοποιηθούμε την Αλήθεια στο Πρόσωπό Του, αυτό σημαίνει, πως ο άνθρωπος πρέπει να προσκολληθεί στην προσωπική παρουσία Του, που μας αποκαλύπτεται στην κοινωνία της αγάπης. Η αγάπη εδώ όχι βέβαια σαν μια ανθρώπινη συναισθηματική κατάσταση, αλλά ως η συγκεκριμένη ενέργεια του Θεού, που έρχεται σε κοινωνία με τον κόσμο διά του :Ιησού Χριστού. Η κοινωνία με το Χριστό στην αγάπη και την πίστη ξαναπροσφέρει την οντολογική σχέση του ανθρώπου με το Θεό, όπου αποκαλύπτεται η αληθινή διάσταση του Είναι, της υπάρξεως, της ζωής του. Με το γεγονός όμως της αμαρτίας ο άνθρωπος διέστρεψε αυτή του τη σχέση με το Θεό και έτσι ξέπεσε από τη ζωντάνια στη νέκρα, από τη γνώση στην άγνοια και την αγνωσία (τούτο εδώ μας θυμίζει τον θεόπνευστο Μωϋσή στο βιβλίο της Γενέσεως με το δένδρο του «γινώσκειν καλόν και πονηρόν»), από την αλήθεια στην απόκρυψη και τη λήθη, από τη μορφή στην αμορφία. Η συμμετοχή συνεπώς του ανθρώπου στην κοινωνία, που προσφέρει ο Θεός με την προσωπική παρουσία Του, χαρίζει την επαναγωγή του (η λέξη μάς θυμίζει και μας παραπέμπει στην ουσία της αγωγής) στην πραγματική ζωή, στην υπέρλογη γνώση, στη μοναδική αλήθεια (ά-λήθη, το αντίθετο ακριβώς

της λησμοσύνης) και στην αποκλειστική του μόρφωση.

Όλα τούτα υπογραμμίζονται για να μας καταδείξουν το σωστό δρόμο για την καθολική Αλήθεια. Η Αλήθεια είναι μία και περιέχει μέσα της τα πάντα. Δεν μπορεί να εμφανίζεται τεμαχισμένη και ατελής. Γι' αυτό και δεν είναι δυνατόν να αποκαλυφθεί σ' εκείνον, που την προσεγγίζει και την ερευνά με τρόπο ατομικό και υποκειμενικό, δηλαδή μέ βάση και κριτήριο τις διάφορες έννοιές του, που τροφοδοτούνται από την τεμαχισμένη πραγματικότητα της καθημερινής μας πείρας. Ακόμα και σ' αυτές τις επιστημονικές αλήθειες διακρίνουμε μια μονιμότητα ή προσωρινότητα, που εξαρτάται από τον υποκειμενικό και ίσως αυθαίρετο τρόπο, που ένας επιστήμονας ζητάει από τη φύση να του απαντήσει. Στις περιπτώσεις αυτές η φύση απαντά ανάλογα με τον τρόπο που την ρωτούν, γι' αυτό και έχουμε μια ποικιλία (που εγγίζει την αναίρεση) στις διάφορες επιστημονικές θεωρίες. Ας σημειώσουμε όμως εδώ και τούτο: η αγωγή με το έργο της δεν αποβλέπει στην προαγωγή της επιστημονικής έρευνας, αλλά επιδιώκει την καλλιέργεια και τη βελτίωση του παιδαγωγουμένου με τη βοήθεια των προσφερομένων ποικίλων γνώσεων. Κάτι τέτοιο όμως μπορεί να γίνει μονάχα, όταν οι γνώσεις αυτές ζωοποιούν τον άνθρωπο. Η ζωή της γνώσεως βρίσκεται στην κοινωνία της αγάπης. Έτσι η αγωγή δεν μπορεί να προσφέρει γνώση χωρίς την αγάπη. Διαφορετικά είναι αναγκασμένη να διαπιστώνει τη «νέκρωση» των ιδανικών της και το «θάνατο» των παιδαγωγουμένων.

Τούτη η πραγματικότητα πρέπει να προβληματίζει αδιάκοπα την αγωγή για να προσανατολίζεται στην προσφορά της αλήθειας, που εκπροσωπεί το Είναι, τη ζωή, την ύπαρξη του παιδαγωγουμένου. Μια τέτοια αλήθεια απορεί να σταθεί μονάχα ως καθολική και συνεπώς προσωπική. Το ερώτημα όμως, που παραμένει, είναι: πώς

θα μπορέσει η αγωγή να ξεπεράσει τα όρια της τεμαχισμένης και ατομικής φύσεως του ανθρώπου; Και ως ερώτημα μονάχα μας προσφέρει κιόλας τους πρώτους καρπούς. Αν η αγωγή αποκτήσει τούτη τη συνείδηση, αυτό θα πει πως έχει ανοιχτεί και προσανατολιστεί στη θεολογική περιοχή. Η συναίσθηση της ανεπάρκειας θα της χαρίσει την πιο τιμητική διάκριση και πραγματική υπόληψη. Βέβαια εδώ μπορούμε να σημειώσουμε στο ενεργητικό της αγωγής, πως η είσοδος της θρησκευτικής διδασκαλίας στην περιοχή της είναι ένα δείγμα μιας ουσιαστικής κατανοήσεως. Ο τρόπος όμως, που προσφέρθηκε και προσφέρεται το θρησκευτικό μάθημα, αντί να βοηθήσει την αγωγή στο σωτήριο πήδημά της για την ανεύρεση της ζωντανής καθολικής Αλήθειας, την οδήγησε μάλλον σε μια αύξηση της δικής της ενδοκόσμιας εξουσίας και στην περιοχή του Θεού και της Εκκλησίας Του. Το σχολείο π.χ. καθορίζει τις περισσότερες φορές όχι μονάχα τη διδακτέα ύλη, αλλά και τον τρόπο και το σκοπό της θρησκευτικής διδασκαλίας, ενώ οι ουσιαστικές του σχέσεις με το μυστήριο της Εκκλησίας είναι υποτυπώδεις. Και αυτό όχι μονάχα δεν την ωφέλησε, μα και της έδωσε την εντύπωση, πως η Εκκλησιαστική Αλήθεια είναι εκείνη, που εκπροσωπείται και διδάσκεται συνήθως κατά περιόδους στα παιδαγωγούντα σχολεία.

Εδώ ακριβώς πρέπει η ορθόδοξη Θεολογία ως λειτουργία και διακονία να προσφέρει τη μαρτυρία της για την καθολική Αλήθεια, όπως αποκαλύπτεται στην Εκκλησία του Χριστού. Η προσέγγιση της Αλήθειας γίνεται από τον άνθρωπο, όταν συναντάται προσωπικά με το Χριστό. Εδώ ανακαλύπτει την επανένωση της ανθρώπινης φύσεως και την ανυπολόγιστη αξία του ανθρώπινου προσώπου. Γι' αυτό και η παρουσία του Χριστού γίνεται όχι κατά τρόπο μερικό ή ατομικό (υποκειμενικό), αλλά στο χώρο εκείνο, που πραγματοποιείται η σύναξη των πολλών και διασκορπισμένων ανθρώπων «εις εν». Είναι η Εκκλησία, το σώμα του Χριστού, που τα μέλη της είναι οι πιστοί άνθρωποι. Από τη στιγμή λοιπόν, που ο άνθρωπος θα αισθανθεί τον εαυτό του ενωμένο με τους άλλους ανθρώπους, τότε αποκτά και την πραγματική γνωσιολογική ικανότητα να προσεγγίσει και να ανακαλύψει την καθολική αλήθεια. Όποιος έχει τη συναίσθηση αυτής της ενότητας, αυτός αποκτά και τη σωτήρια ελευθερία απέναντι στο εγώ του, στους υποκειμενισμούς του, στους ατομικούς περιορισμούς του. Συνείδηση της Αλήθειας έχει εκείνος, που ελευθερώθηκε από το υποκείμενο της συνειδήσεως του. Σε τούτη την περίπτωση η Αλήθεια δεν είναι μια αντικειμενική γνώση, μια ατομική γνώμη, μια ωραία και ελκυστική ιδέα, αλλά είναι η πραγματικότητα, που περικλείει μέσα της τα πάντα, το όλον. Είναι η παρουσία της καθολικής Αλήθειας.

Η μεταφορά όλων αυτών στο χώρο της αγωγής είναι και επιτακτική και επίκαιρη. Αν θέλει η αγωγή να ζωοποιεί τις ανθρώπινες υπάρξεις και να μη τις μαραζώνει με την ασθένεια προς θάνατο, πρέπει οι διδασκόμενες αλήθειες της να

προσανατολιστούν και να φωτιστούν από την καθολική Αλήθεια, δεν μπορεί να προσφέρει «αλήθειες» απευθυνόμενη μονάχα στο μυαλό των παιδαγωγουμένων, γιατί έτσι υπηρετεί τη διάσπαση της ψυχοσωματικής τους ολότητας και καταλήγει στο μερισμό της αλήθειας, που με τη σειρά της παύει πια να παιδαγωγεί και να ζωοποιεί. Η αγωγή έχει χρέος να παιδαγωγεί ολόκληρο τον άνθρωπο και να τον βοηθά να συμμετάσχει στην καθολική Αλήθεια, όπου με την παρουσία της θα ανακαλύψει και τη δική του αληθινή ύπαρξη. Η πνευματική ανάπτυξη και αύξηση του ανθρώπου θα πραγματοποιείται σε μια πληρότητα και αρμονικότητα όλων των καταβολών και δυνάμεων του. Αγωγή, που καλλιεργεί στον παιδαγωγούμενο ορισμένες μονάχα δυνάμεις, δείχνει πως δεν βρίσκεται στην περιοχή της καθολικής Αλήθειας. Και από αυτή την αρρώστια υποφέρει σήμερα η αγωγή, που συνήθως διαλέγει για έργο της την ανύψωση και ανάπτυξη του διανοητικού επιπέδου στον παιδαγωγούμενο, ενώ με τον τρόπο αυτό παραμένει άθικτη η περιοχή των συναισθηματικών και βουλητικών του δυνάμεων και ακόμα περισσότερο παραμένει άγνωστη η χώρα του υποσυνειδήτου απ' όπου κατευθύνεται ο άνθρωπος σ' όλες σχεδόν τις ενέργειες του και τον περισσότερο χρόνο της ζωής του. Εδώ χρειάζεται η συμβολή του ορθόδοξου μορφωτικού έργου, που θα βοηθήσει στην επαναγωγή της αγωγής στην ορθή κατεύθυνση της καθολικής Αλήθειας.

Από την άλλη όμως μεριά η μαρτυρία της καθολικής Αλήθειας πρέπει να είναι τέτοια, ώστε να προσλαμβάνει κάθε παιδαγωγική πραγματικότητα, να την διαποτίζει και να την ζωοποιεί με την Αλήθεια του Χριστού, χωρίς να παραθεωρεί ό,τι καλό και θετικό συναντάει εκεί. Στη συνέχεια να διακονεί ειλικρινά και τίμια στην απελευθέρωσή της από κάθε μορφή αυτονομίας και από κάθε δυνατή έκπτωση στην περιοχή της αντικειμενικής γνώσεως, της καταστρεπτικής λήθης, της μηχανικής και επαγγελματικής τυποποίησης και της επιφανειακής μορφωτικής καλλιέργειας.

(Ν. Γρηγοριάδης, «Η ορθόδοξη μαρτυρία για την αγωγή», Μαρτυρία Ορθοδοξίας, σ. 120-131)

<http://bit.ly/1aHxEQn>